

Den önskvärda demokratin?

Om demokratins tillstånd och försvar

Anton Hyldéen

Abstract

This thesis deals with non-wanted political parties e.g. right wing populism. How should a democracy handle these opinions? So far these parties have been neglected and not even considered as real parties. By excluding them from the debate and the political arena, media and more established parties have seen them merely as a threat than as democratic parties. This causes several democratic dilemmas. By using the theories of both liberal and deliberative democracy I analyse how these parties have been confronted and why this is a democratic dilemma. The response, from the public in general, to non-wanted parties have indeed been both contra productive and in the grey zone of how a democratic society should handle these political parties.

Instead right wing populism, as well as any form of populism, should not be treated differently but confronted as any other party. If we desire a democratic society, *all* parties should be treated with the same respect. That is, the value that a democracy stands for should be defended zealously like Kant and not rationally calculated like Bentham.

Keywords: Democracy, liberal, deliberativ, right wing populism, ethics

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Problemområdet och frågeställning	2
1.2	Metodologiska aspekter.....	2
1.3	Avgränsning och disposition	4
1.4	Aktuell forskningsöversikt	4
2	Demokrati som ideal.....	6
2.1	Demokratiska modeller	6
2.1.1	Antagonisternas antagonist, Dahl och jämlikheten	7
2.1.2	Den viktiga diskussionen, samtalet som demokratiskt mål.....	9
2.2	Problemet med modellerna.....	10
2.3	Är teorierna användbara?	13
3	Den demokratiska makten	15
3.1	Makten och härligheten	15
3.2	All makt åt folket?	17
3.2.1	Det liberala perspektivet.....	18
3.2.2	Det deliberativa perspektivet.....	19
3.3	Den önskvärda makten	19
4	Den önskvärda demokratin	21
4.1	En tillbakablick	21
4.2	Metoden.....	22
4.3	Debatten	23
4.4	Demos.....	24
4.5	Om den önskvärda demokratin	25
4.6	Från teori till praktik	28

1 Inledning

Titeln på denna uppsats kan möjligen provocera, demokratin torde tillhöra det mest önskvärda av alla politiska system. Även många icke-demokratiska regimer gör i dag anspråk på att vara "demokratiska" (Dahl 2005:13). Demokratin stöter dock på motstånd från flera olika håll, vanligast från mer elitistiska inriktningar, ex. teknokratier, men också från exempelvis anarkister. Även om dessa antagonister är väl värda att studeras närmare ser jag ett annat problem. Vad jag vill fokusera på återspeglar ett demokratiskt dilemma, ett problem med stor inverkan på själva kärnan i demokratin, hur hanterar demokratier icke-önskvärda partier och åsikter. Flera principiellt viktiga fall har uppstått på senare tid; Sverigedemokraternas framgångar i senaste valet, Hamas exceptionella framgångar i Palestina och högerextrema partier i EU-parlamentet är bara några få exempel på interna "hot" mot demokratin.

Problemet, som jag ser det, är hur etablerade demokratier väljer att förhålla sig till dessa, som jag kallar dem, icke-önskvärda partier¹. Ett agerande som i sig är tvetydigt i förhållande till demokratiska värden som exempelvis tolerans och öppenhet. Demokratins substansvärden härrör ur just dessa värden för medborgarna. Dock har bemötandet av Sverigedemokraterna och andra icke-önskvärda partier snarare utgått från någon form av utfrysning eller negligering. Men är detta önskvärt? Bör och kan demokratier agera utanför de ramar som de själva satt upp? Och hur öppen kan en demokrati vara i förhållande till icke-önskvärda åsikter, finns det någon gräns där samhället måste sätta ner foten och säga stopp?

Anledningarna till att valet av uppsatsämne föll inom detta problemområde beror på flera orsaker. Den kanske viktigaste är den brist på både offentlig och vetenskaplig debatt om detta problem. Även om vissa forskare förfäktar demokratins totala dominans över alternativa styrelseskick (se ex. Fukuyama 1993) menar jag att demokrati är en process som *aldrig* bör tas för given. Att negligera problemområden inom en demokrati är ett led i detta steg. Att lyfta fram och problematisera interna problemområden som en demokrati ställs inför bör därmed snarare stärka demokratin. Demokratins värde ligger just i dess öppenhet och acceptans för olika åsikter.

Med denna korta inledning har jag påvisat det dilemma som demokratin utsätts för. Hur ska en demokrati hantera olika former av oönskade åsikter och bör en demokrati alls agera? Vilken sorts demokrati är önskvärd?

---

¹ Någon strikt definition av vad dessa partier kan tänkas vara kommer jag inte gå in på, det gemensamma för dessa partier är att de motarbetas av etablerade partier och/eller demokratier. Värt att notera är att de icke-önskvärda partierna inte inbegriper partier som aktivt motarbetar demokratin, t.ex. nazister (jmf. Spektorowskis diskussion 1997:95 ff.).

1.1 Problemområdet och frågeställning

Som jag påvisat ovan finns det flera principiellt viktiga problem som denna uppsats ska avhandla. I det senaste valet gick Sverigedemokraterna starkt framåt i både kommuner och landsting. Samtidigt kvarstår de etablerade partiernas hållning till Sverigedemokraterna, genom utfrysning och negligering ska partiet mötas. Det bör dock noteras att det även under våren förekommit försök till en mer öppen taktik, mer om detta senare. Detta, anser jag, är ett tämligen odemokratiskt förhållande i bemötandet av folkvalda representanter. Jag vill, i denna uppsats, lyfta fram den principiellt viktiga frågan om hur demokratier generellt bör bemöta icke-önskvärda partier. Att utfrysning, en form av vuxenmobbing, är en lämplig väg ter sig ogenomtänkt i förhållande till demokratiska värden men också föga framgångsrik.

Med dessa frågor är det dags att mer precist utmejsla den problemformulering som denna uppsats kommer att behandla. Även om frågan kan formuleras utifrån flera olika perspektiv väljer jag en normativ inriktning:

Hur bör en demokrati förhålla sig till icke-önskvärda partier?

Som läsaren härvid förstår implicerar denna fråga flera följdfrågor på olika teoretiska såväl som normativa plan. Innan uppsatsen tar vid är det dock viktigt att närmre precisera problemet. Som jag ser frågeställningen bör den brytas ner till tre olika problemområden: den *första* behandlar de metoder som etablerade partier använder sig av, den *andra* fokuserar på hur den offentliga debatten förhåller sig till dessa metoder och den *tredje* koncentrerar sig på de personer som röstat på dessa, icke-önskvärda, partier. Genom denna uppdelning av problemområdet skapas en tydligare bild av hur jag väljer att beakta frågan. Samtidigt kan vi aggregera frågan till att handla om vilken sorts demokrati vi vill leva i. I vilket tillstånd befinner sig demokratin och vilket försvar behöver den?

1.2 Metodologiska aspekter

De metodologiska aspekterna i en uppsats är värd stor uppmärksamhet för att skapa god stringens. Genom att påvisa sina ställningstaganden i olika metodologiska frågor undanröjs många oklarheter från läsarens sida. Grundläggande för alla sorters metodfrågor bottnar i författarens personliga hållning till *ontologi*, *epistemologi*, samt i normativa resonemang även *axiologi* (jmf. Lundquist 2000:67 ff. och Badersten 2006:56). Därav krävs en närmare presentation av mina ställningstaganden i dessa frågor.

Ontologin behandlar frågor om hur vi ser på världen, dvs. om det finns en objektiv värld där ute eller ej. Epistemologin säger oss vilken kunskap vi kan få om denna värld. När vi beaktar dessa två begrepp tillsammans utkristalliserar sig

ett antal olika alternativa positioner (fig. 7 Lundquist 2000:67). Jag ser mig själv som en kritisk realist vilket innebär att jag tror att finns en objektiv värld där ute men att den kunskap vi kan få om den är starkt påverkad av vår sociokulturella bakgrund. Någon objektiv kunskap om världen är således inte möjlig (jmf. Esaiasson et al. 2005) utan snarare gäller det att tolka den efter bästa förmåga (jmf. Lundquist 2000, fig.15 & 16). Detta perspektiv bejakar således att dikotomin mellan "verkligheten" och hur vi uppfattar den består. Även om det finns tydliga metodologiska fördelar med detta perspektiv inser jag också dess brister. Den kritiskrealistiska forskningen väljer gärna att fokusera på osynliga, eller dolda, strukturer i samhället, som också jag kommer hävda i min uppsats (Marsh & Furlong 2002:30 ff.). Men är studier av icke-observerbara företeelser möjliga? Ja, åtminstone med de ontologiska och epistemologiska utgångspunkter som denna uppsats bygger på. Eftersom epistemologin förhindrar oss att se den objektiva ontologin kan de osynliga strukturerna inte avfärdas mer än något annat studieobjekt. I förhållande till de dolda strukturerna som den kritiskrealistiska analytikern fokuserar på kan den vetenskapliga kvalitén bibehållas om vi eftersträvar en hög intersubjektivitet.

Den normativa metoden har sin grund i en form av positiv argumentationsanalys, dvs. istället för att granska analysens argumentation gäller det att själv bygga en dito (jmf. Bergström & Boréus 2000:89 ff., Badersten 2006:73 ff.). Hur ser då den vetenskapliga grunden ut för denna uppbyggnad? Primärt för min analys är att besvara frågorna *vad* och *hur*. Dessa frågor ger oss vid handen *vilket* värde som förfäktas men också om *hur* detta rättfärdigas. (Badersten 2006:32 ff.). Denna uppdelning är av stor vikt för uppsatsens utfall. Vi kan också se studien som en givet att-analys. Genom att "utgå från olika normativa premisser – 'givet att' – och fråga sig vilken den normativa slutsatsen blir" (Badersten 2006:44). Givet att-analysen kan därmed visa på hur olika värden leder till att de etablerade partierna väljer att agera olika beroende på vilket värde som står i centrum. I slutet av uppsatsen kommer också frågor kring axiologin upp, dvs. finns det något objektivt värde? Genom att använda mig av flera normativa utgångspunkter hoppas jag kunna förklara och analysera frågan om den önskvärda demokratin på ett djupare plan.

Materialet för uppsatsen grundar sig på både primär- och sekundärkällor. Primärkällor i form av nyhetstexter, debattsidor och ledarsidor och sekundärkällor utgörs, självklart, av vetenskaplig litteratur. Eftersom studien bör beaktas just som en litteraturstudie är den kritiska granskningen viktig, även om faran för strikt tendensiösa källor kanske inte är lika uppenbar. För övrigt bör det också nämnas att det kritiska perspektivet, i allmänhet, är något som bejakas under hela uppsatsens gång, både vid inläsandet av litteraturen samt under analysen (jmf. Lundquist 2000:9). Att frågå och kritisera rådande normer blir därmed centralt (jmf. Lundquist 2001:37). Därmed har jag stakat ut mina metodval inför denna uppsats.

1.3 Avgränsning och disposition

Av naturliga, och praktiska, skäl måste uppsatsens omfång och litteratur begränsas. Kärnan i uppsatsarbetet är att fånga det principiellt viktiga och sedan problematisera detta utifrån önskvärda teoretiska perspektiv. Den första avgränsningen är i förhållande till de teoretiska perspektiven. Jag har, även om jag är medveten om de implikationer som detta medför, utgått från *två* demokratiideal. Självklart hade det funnits poänger att antingen enbart välja en alternativt välja fler än två teorier. Jag anser mig dock kunna göra en tillräckligt djup analys med detta tillvägagångssätt. Samtidigt som jag har fördelen att också kunna bredda analysen med två teorier. Utöver de två demokratiidealen använder jag mig också av ett maktperspektiv för att än mer fördjupa analysen

En andra avgränsning som jag valt att göra är att styra uppsatsen mot ett mer abstrakt och teoretiskt plan. Även om de empiriska fallen rörande icke-önskvärda partier är intressanta och viktiga att påvisa ser jag det som mer tänkvärt att analysera och problematisera detta på en mer abstrakt nivå. Istället för att foga samman både empiriska och teoretiska problem fokuserar jag därmed på den teoretiska komplexiteten. Genom detta förhållande hoppas jag kunna bringa klarhet i hur de etablerade partiernas agerande kan beaktas rent principiellt. Samtidigt är det lättare att överföra resultaten på fler än enbart ett fall, dock utan nomotetiska ambitioner.

En tredje avgränsning härrör ur det normativa resonemanget. Även om uppsatsens natur är normativ har jag valt att fokusera mer på andra personers normativa resonemang, en empirisk värdeanalys (Badersten 2006:37), än själv fälla dito. I det avslutande kapitlet har jag dock valt att föra både ett mer normativt och konstruktivt resonemang om hur demokratier bör förhålla sig till problematiken.

Dispositionen ser ut som följer. I kapitel *två* presenteras och analyseras ramverket som lägger grunden för det teoretiska resonemanget. Detta kapitel presenterar och problematiserar teorierna om demokrati. Vilka för- och nackdelar representerar de två teorierna som tas upp? I kapitel *tre* används föregående kapitelns presentation och analys i syfte att kunna anlägga ett maktperspektiv. Vad får detta för konsekvenser för teorierna och de värden som förfäktas? Hur påverkar maktdimensionen de två demokratiidealen? I det *fjärde* kapitlet förs en avslutande diskussion och analys om de resultat som jag kommit fram till. Samtidigt som jag också presenterar några konstruktiva förslag om hur demokratier bör möta de problem som icke-önskvärda partier utgör.

1.4 Aktuell forskningsöversikt

Hur ser då forskningsfronten ut inom det aktuella problemområdet? Generellt sett är litteraturen vittomfattande kring demokrati samt vilka hot som demokratin står

inför. Problemet är dock att nästan all litteratur fokuserar på externa hot mot demokratin. Problematisering kring de demokratiska institutionernas roll finns det dock knapphändig litteratur. Den litteratur som behandlar detta har överlag etiska, socioekonomiska eller mediala förhållanden som grund för demokratins tillstånd (jmf ex. Rawls 1973, Sjölin 2000 och Lundquist 2001). Att enbart begränsa interna problem till dito förhållanden är dock inte tillräckligt för att verkligen röra sig kring demokratins mer fundamentala problem.

I mitt fall är det just demokratins främsta bundsförvanter, politiker och medierna, som agerar med tvivelaktiga metoder. Eftersom litteraturen inom uppsatsens problemområde är bristfällig är det därmed på sin plats att undersöka hur demokratier väljer att förhålla sig till icke-önskvärda partier. Därmed hoppas jag att min uppsats ska bringa viss klarhet om hur vi kan beakta problemet med de icke-önskvärda partierna men också analysera vilka komplikationer detta för med sig på demokratin.

2 Demokrati som ideal

Demokrati är ett ytterst mångfacetterat begrepp som i sig kan ha flera olika utgångspunkter och mål. I denna uppsats kommer jag, så länge inget annat nämns, fokusera på demokrati som ideal. Demokrati som ideal bland olika styrelseskick tycks, i dagens samhälle, förhärskande. Demokratien är så pass tilltalande att till och med icke-demokratiska regimer ofta gör anspråk på att vara demokratiska. Sedan östblockets sammanbrott har en tredje våg av demokratisering svept över världen (Huntington 1991). Argumentet om demokratin som representant för det bästa styrelseskicket hämtar näring ur en uppsjö av argument och olika normativa värden. Därav är översiktslitteraturen kring demokratiska teorier massiv (se ex. Carter & Stokes 2002, Held 1993, Premfors 2000, SOU 1999:77 Weale 1999 för att nämna några). För att begränsa uppsatsen väljer jag att ta upp två olika inriktningar inom forskningsområdet, dels den liberala demokratin som kanske är den mest frekventa inom demokratiteori och dels det deliberativa idealet som kan ses som ett alternativt ideal på stark frammarsch. Utgångspunkterna för all demokratiteori springer dock ur olika normativa värden om vad som är önskvärt samt tolkningen av dessa värden (se ex. SOU 1999:83 147ff.). Avgörande för hur vi vill tolka de olika teorierna bottnar därmed i vilka värdegrund vi har men också *hur* vi väljer att argumentera för dessa värden (jmf. Badersten 2006).

2.1 Demokratiska modeller

Av de demokratiska ideal som presenteras tillhör det liberala det mer etablerade. Det bör dock redan här konstateras att varken det liberala eller det deliberativa demokratiidealen utgör några enhetliga teorier, tvärtom. Inom den liberala fåran stöter vi på olika teoretiker som Schumpeter, Huntington, Mill eller Locke, även om andra indelningar är möjliga (jmf. SOU 1999:77 s. 12). Även om flera framstående statsvetare förfäktar den liberala inriktningen kommer jag att primärt fokusera på Robert Dahl. Även om Dahl i vissa sammanhang kan tolkas på olika sätt är det primärt i den liberala fåran som han placeras. Anledningen till att valet faller på just Dahl beror på att hans forskning inom den liberala traditionen har utövat ett vittomfattande inflytande på demokratiforskningen. Då jag valt att sätta Dahl i finrummet kommer detta påverka den teoretiska synen på liberalismen. Att just Dahl får utgöra den teoretiska grunden beror i hög grad på han resonerar utifrån distinkta liberala värden samtidigt som han för ett avancerat resonemang med normativa utgångspunkter, vilket inte alltid är vanligt bland liberala teoretiker.

Även om den liberala demokratiteorin utgör ett brett och komplext perspektiv som omfattar olika tolkningar finns det åtminstone några gemensamma utgångspunkter. Det primära är att individen samt olika fri- och rättigheter står i fokus (Kymlicka 1999:57). Individen har rätt till frihet i både positiv och negativ bemärkelse, även om hänvisning till negativ frihet förekommer mer frekvent (jmf Berlin 2006). En annan central tanke är att individer som påverkas av beslut också har rätt att delta i dessa.

Som kontraherande perspektiv till det liberala har jag valt det deliberativa perspektivet. Det deliberativa idealet fokuserar på det rationella samtalet medborgare emellan som det primära för demokratin. Precis som det liberala perspektivet är det deliberativa en tämligen komplex och mångfacetterad teori. Olika tänkare som Habermas, Elster, Dryzek och Rawls² kan räknas in i traditionen. Habermas, som räknas som en av giganterna, är dessutom extra problematisk dels för att hans tidigare verk ofta är mer radikala än hans senare men också för att många av hans verk är tämligen komplexa. Istället för att sätta individen i centrum är det samtalet, deliberationen, som utgör det centrala i teorin. Genom öppna och rationella samtal kommer medborgarnas intressen bäst tillvaratas, dessutom ökar legitimiteten för de fattade besluten. Nog om denna övergripande presentation, nu är det dags att mer grundligt ge sig i kast med de två perspektiven.

2.1.1 Antagonisternas antagonist, Dahl och jämlikheten

Hur väljer då Dahl att beakta sin idealdemokrati? Något distinkt ideal byggs inte upp, snarare väljer Dahl en delvis annan infallsvinkel där han både demaskerar antagonisternas argument samtidigt som han påvisar förträffligheten i jämlikheten som demokratiskt värde. Dahls ideal byggs därmed upp utifrån ett motsatsförhållande till icke-demokratiska krafter och resulterar i varför demokratin är så pass förträfflig som den är. Den vägledning som följer i Dahls spår blir därmed vilka normativa värden som bör förfäktas (jmf. DeWiel 2000:148). Genom att betona det normativa resonemanget skiljer sig Dahl från vissa liberaler som oftare fokuserar på de proceduriella demokratikriterierna. Vilka värden sätter Dahl i centrum? Dahl frågar sig själv "[v]ad är det då som gör demokratin till något bra?" (2005:131). Primärt är det den starka jämställdhetsprincipen som är det överordnade värdet, även om andra mer klassiska liberala värden också förfäktas som t.ex. frihet, skydd för individernas personliga intressen samt den mänskliga utvecklingen i stort. Det är dock genom jämställdhetsprincipen som dessa andra värden kan förverkligas, dvs. jämställdheten är en förutsättning för att förverkliga demokratin.

Det som Dahl menar är det centrala för demokratin är inkludering kontra exkludering. Enligt Dahl kännetecknas en demokrati av dess inkluderande karaktär (2005:245 ff.). Inkluderings tanken är dock mer komplex än den kan antas

---

² Värt att notera att Rawls också kan räknas till de mer liberala demokratiteoretikerna.

vid första anblicken. För det första menar Dahl att alla individer har rätt att delta i beslut som påverkar en själv. Samtidigt måste de som deltar i den demokratiska processen också vara tillräckligt förnuftiga och rationella vilket medför att barn exkluderas. Här ligger problemets kärna, vem är kompetent nog att inkluderas i *demos*? Om inkluderingen grundas i ett kompetenskrav varför borde då inte enbart ett upplyst fåtal styra? Dahl skriver: "[d]enna rivaliserande föreställning [...] tycks mig vara demokratins största utmaning, både historiskt och i nutiden" (2005:256). Dahl tacklar detta genom att skapa ett kategoriskt och universellt inkluderingskriterium för *demos*. Detta kriterium måste, för att kunna rättfärdiga att barn exkluderas, innehålla ett visst mått av kompetenskrav. Men detta räcker inte. Ytterligare tre kriterier är nödvändiga: för det första en allmän rättvisepincip mellan alla vuxna individer, för det andra behövs ett lika beaktande av alla individer och för det tredje ska bevisbördan åligga den andra parten om en vuxen individ skall omyndigförklaras. Dahl summerar detta i den starka jämställdhetsprincipen (2005:202). Vad Dahl kommer fram till är kanske inte så överraskande, dock bör han ges en eloge för den välgrundade analysen som leder fram till hans resultat. Eftersom Dahls inkluderingsproblem tidigare negligerats eller enbart tagits för givet har vi nu en stringent analys. Därigenom också en förståelse för varför den starka jämställdhetsprincipen bör vägleda oss när vi diskuterar vilka som bör ingå i *demos* (jmf Hansson 1992:30). Dahls argumentering är intressant eftersom han sätter upp olika kriterier som alla bör acceptera. När väl de olika kriterierna har accepterats kan vi sedan dra konsekvenserna av resonemanget till ett övertygande försvar för demokratin. Argumenteringen bygger därmed på ett tydligt normativt resonemang där flera värden först definieras och sedan legitimeras utifrån ett etiskt perspektiv, i Dahls fall är det pliktetiken (jmf. Badersten 2006:109 ff.).

Efter att ha redogjort för vem som bör ingå i *demos* fortlöper Dahls resonemang om vilka värden som är viktiga för demokratin. I förhållande till hur *demos* utvecklas i en demokrati väljer Dahl även här att föra ett lite annorlunda resonemang. Istället för att peka på vilka dygder som torde vara önskvärda i en demokrati gör han det omvända (jmf. Demokratirådets rapport 1998 och Kemdal 2003). Enligt Dahl är de dygder som utvecklas inte statiska utan bör snarare ses som dynamiska och i ständig process (2005:144). Enligt detta perspektiv växer medborgaren in i sin roll som just medborgare (jmf. Lundquist 2001:242 och Weale 1999:74). Dahl pekar speciellt på tre egenskaper hos *demos*: den moraliska autonomin, ansvarsfullhet samt förmåga till fria och öppna diskussioner och konkluderar "för att de [egenkaperna] skall utvecklas hos befolkningen i stort, är det nödvändigt men inte tillräckligt att folket styr sig självt demokratiskt" (2005:145). Att *demos* deltar aktivt i den demokratiska processen är därmed viktigt både för demokratin *och* för *demos* självt. Samtidigt blir det kompetenskriterium som Dahl förfäktar mindre problematiskt eftersom individerna själva växer i ett demokratiskt samhälle. Därmed bör också deras kompetens ständigt eskalera. Dahl starka tilltro till individernas förmåga att styra sig själva är därmed påtaglig, men utgör också ett problem. Men mer om detta senare, nu till det deliberativa idealet.

2.1.2 Den viktiga diskussionen, samtalet som demokratiskt mål

I förhållande till det liberala demokratiidealet står det deliberativa inslaget för vad som allmänt kan kallas för samtalsdemokrati. Det primära är inte den individuella friheten eller röstningsprocessen utan själva samtalet medborgare emellan. Medan det liberala perspektivet beaktar individen som primärt objekt kan det deliberativa idealet anses vara mer kollektivt till sin natur. Individen i sig utgör inget samhälle utan det är först i interaktionen och samtalen med andra individer som det önskvärda samhället skapas. Det normativa värde som driver den deliberativa teorin är det kritiska tänkandet som i sin tur ska leda till emancipation. Det deliberativa idealet är dock, i likhet med det liberala, tämligen spretigt där olika teoretiker står långt ifrån varandra. Olika forskare väljer att betona olika värden samt hur dessa bäst bör bejakas. Ett annat problem som uppkommer är att Habermas, som kan anses som en av frontfigurerna³, ”gjort en Wittgenstein”, dvs. med tiden har han kraftigt reviderat sina egna teorier. Trots detta kommer jag att använda mig av Habermas eftersom han utgör en central aktör inom den deliberativa teorin. Det bör dock kanske redan på detta stadium påpekas att Habermas varken kan anses vara så tydlig eller konkret som man ibland önskar⁴. Inom det deliberativa idealet återfinns ytterligheter från de mer radikala (Dryzek 2000) till dem som i viss mening kan anses tillhöra någon form av liberal/deliberativ syntes som exempelvis Rawls. Habermas kan i viss utsträckning anses tillhöra både grenarna, den revolutionära som ung och numera den mer reforminriktade. Det finns dock några utgångspunkter som de flesta deliberativa demokrater tar avstamp i: a) en öppen och jämlik diskussion medborgare emellan, b) att samtalet skapar ökad demokratisk legitimitet och c) rationalitet samt en samstämmighet för de procedurmässiga villkoren (Premfors & Roth 2004:12). Självklart finns det författare som väljer att göra andra indelningar av de viktigaste utgångspunkterna, Premfors och Roth lyckas dock fånga dem på ett kärnfullt sätt.

Hur ser det deliberativa samtalet ut? För det första bör vi beakta själva samtalet som ett avsteg från den liberala rational choice teorins förenkling av demos vilja (Eriksen & Weigård 2000:145). Istället för att förenkla individernas preferenser väljer Habermas att gå dem på djupet. Genom att skapa diskussionsforum för individerna kommer medborgarna i högre grad att styra sig själva, något som utgör en central tanke inom teorin. Habermas menar att själva deliberationen kan föras på två olika sätt, antingen *kommunikativt* eller *strategiskt*. Det förstnämnda är förståelseinriktat medan det sistnämnda har som syfte att uppnå framgång i samtalet. Habermas delar in samtalet ytterliggare genom att hävda att det strategiska antingen kan vara öppet eller förtäckt där det sistnämnda är klart problematiskt i en deliberativ demokrati. I viss utsträckning kan det kommunikativa och det öppna strategiska samtalet antas vara liknande, dock är det

---

³ Se ex. Jodal (2003).

⁴ För den som gillar denna sorts resonemang hänvisar jag till den s.k. Frankfurtskolan (Eriksen & Weigård 2000:18)

strategiska samtalet inriktat på ”interaktionen som är medvetet styrd av reciproka framgångskalkyler” (Eriksen & Weigård 2000:102) samtidigt som det kommunikativa idealet har själva samtalet som mål. Det strategiskt förtäckta är mer komplicerat dels för att intentionen är dold samtidigt som viljan att ta till sig motpartens argument är obefintlig. Öppenheten för diskussionspartens argument är därmed central. Det interaktiva samtalet ska inte vara låst kring en ideologi/värdeföreställning utan ständigt vara öppet för nya impulser och argument. Huruvida det kommunikativa respektive något av de strategiska alternativen kan användas samtidigt är inte entydigt eftersom den tidiga Habermas menade att det inte gick samtidigt som den senare menar att det faktiskt är möjligt.

När individen handlar enligt det kommunikativa idealet är hon inte bara rationell i sin omdömesförmåga utan kan också ange tydliga skäl för sin ståndpunkt. När detta ideal är uppnått kan individerna inte agera utifrån privata motiv utan resonerar och förfäktar normer som kommer hela samhället tillgodo, eller som Eriksen och Weigård skriver: ”endast utsagor med ett visst allmänt drag är relevanta i en politisk kontext” (2000:155). Habermas menar därmed att individerna, genom det rationella samtalet, kan upphöra sin jakt på individuell lycka till förmån för hela samhällets lycka, något som är otänkbart i den liberala konkurrensdemokratin. Först i detta stadium har diskussionen uppnått sin transformativa förmåga, dvs. från att försöka förmå en individ att ändra sin ståndpunkt till att ständigt följa det kommunikativa idealet.

Vad i själva samtalet är det som är önskvärt för demokratin? Habermas har ett högre mål i sitt strävande mot det deliberativa idealet, att stärka det kritiska tänkandet hos medborgarna (Kymlicka 1999:225). Med åtanke att Habermas är en av förgrundsfigurerna till den kritiska teoribildningen kan ett kritiskt medvetande vara tillräckligt för att förfäktat det deliberativa idealet. Den deliberativa demokratin är också viktig för att fördjupa demokratin hos medborgarna. Genom ett ökat medborgerligt engagemang är tanken att också den demokratiska insikten ska öka. Dessutom, om alla medborgare får komma till tals, kommer det göra demos starkare i sin argumentering samtidigt som den utvecklar sig själva. Utveckling bygger primärt på att etablera en kritisk förmåga vilket i sin tur leder till ett närmare steg mot emancipationen. Att föra individerna mot emancipation är därmed målet för den deliberativa demokratin.

2.2 Problemet med modellerna

Som alla teorier innehåller både det liberala och deliberativa modellerna diverse olika teoretiska komplikationer. För denna uppsats har jag dock för avsikt att enbart visa på de brister som jag ser i förhållande till det övergripande temat. För mer allmänt hållen kritik hänvisas läsaren till Reinikainen och Reitberger (2004) och Arvidsson (1998).

Den liberala demokratiteorin anförs ofta som själva sinnebilden av demokratin. Liberalism och demokrati – även kapitalism (jmf Schumpeter 1992) – buntas ofta ihop vilket gör att det kan vara svårt att särskilja dem. Att ifrågasätta

liberalism eller kapitalism implicerar därmed ett ifrågasättande av demokrati, ett synnerligen problematiskt antagande (jmf. Bobbio 1994). Att likställa liberalism med demokrati innebär flera problem. För det första kan vi se att det starka fokus på individen och dess frihet ibland *inte* överensstämmer med demokrati. I en demokrati underställs individen samhället, dvs. kollektivet. Detta även om lagstiftningen ofta skyddar individen genom vissa grundläggande fri- och rättigheter som *inte* får kränkas. Held beskriver rågången: "to balance might and right, power and law, duties and right" (1995:9). Hur och varför individen väljer att frångå sin frihet och därmed underställa sig kollektivet är ett problem som behandlats av kontraktsteoretiker genom historien (jmf. ex. Hobbes 2004). Bilden som förmedlas är en kompromiss mellan frihet och säkerhet (Beetham 1993). Problemet är dock att varken individens frihet eller samhällets säkerhet används konsekvent. Detta härleds ur den liberala konflikten mellan individen och kollektivet men kan också spåras till deras hållning till rational choice teorin (se ex. Ward 2002).

Ett annat problem med rational choice är vad teorin får för konsekvenser om vi väljer att göra en djupare analys av röstbeteendet. Ett exempel är Condorcets paradox, där kollektiva lösningar inte tillfredställer individuella preferenser. Hur skall en sådan vilja kunna aggregeras? Ytterligare ett problem med rational choice teorin är att den har svårt att förklara det mer taktiska röstningsförfarandet, t.ex. "kamrat 4 procent", eftersom det inte uttrycker medborgarens primära intressen. Hur kan politikerna tillvarata den aggregerade viljan i sådana situationer? Som synes är det svårt att bejaka individens preferenser om hon väljer att inte agera "rationellt", dvs. vad teorin säger att hon borde ha gjort. Eftersom vi inte kan finna några tillfredställande svar på hur och varför individer röstar som de gör utifrån rational choice teorin kan vi inte heller förklara varför individerna lägger sina röster på icke-önskvärda partier.

Ett annat problem som det liberala perspektivet inte lyckas lösa är vilka preferenser individen verkligen eftersträvar. Dahl är inne på problematiken när han diskuterar elitens roll i förhållande till demos. Att en demokrati inte fungerar utan en elit tycks ofrånkomlig, samtidigt kvarstår frågan om hur eliten bör förhålla sig till demos. Att eliten, i teorin, är underställd demos är självklart men hur ser det ut i praktiken? I fallet med de oönskade partierna tycks det uppenbart att eliten inom politiken och medievärlden utgör en enad front mot icke-önskvärda partier. Agendan stryps och därmed utestängs demos från en av de viktigare demokratiska diskussionerna på senare år: hur vi bör förhålla oss till icke-önskvärda partier. Att därmed veta vad demos eftersträvar blir således svårt eftersom preferenserna kanske inte ens är deras *egentliga* önskemål. Denna fråga återkommer jag till senare, här vill jag enbart belysa problematiken. Även själva röstningsprocessen, sinnebilden av demokratin för liberaler, kan likställas den föregående diskussionen. Parry och Moyser skriver sarkastiskt: "[a]n average of twelve crosses on a ballot paper in a lifetime is an insufficient test of democratic citizenship" (1994:49). Problemet, som jag ser det, härrör ur den starka tilltron till individen som liberalerna förfäktar. Dahl menar att en av demokratins faror kommer från eliten som skapar ett ojämnt beroendeförhållande (2005:511). Samtidigt som Dahl medger att en elit behövs får den inte ta överhand. Elitens roll

ska vara att tjäna demos samtidigt som demos avgör demokratin huvudsakliga mål. Att eliten innehar sina platser på nåder av demos borde därmed klargöras än tydligare. Genom att begränsa agendan för vissa partier skapas en maktdimension som demos inte kan skärskåda. Därmed får demos enbart rösta på de partier som accepteras av eliten, så tycks åtminstone fallet vara med de icke-önskvärda partierna. Den fara som Dahl beskrev hos eliten har besannats.

Liberalismen tycks därmed ha svårt att förklara ett visst röstbeteende, såvida vi inte agerar utifrån "normen" dvs. rational choice. För att förklara de icke-önskvärda partiernas eskalerande popularitet ger oss teorin inget tillfredställande svar. Dessutom saknas vissa bitar för att teorin ska kunna hjälpa oss förstå hur vi bör bemöta dessa partier.

För det deliberativa idealet finner vi flera problem i anslutning till uppsatsens problemområde. Att det deliberativa idealet skulle vara möjligt rent praktiskt är en vanlig kritik som framförs. Självklart innebär detta ett problem men bör därmed inte begränsa den teoretiska diskussionen⁵. Samtidigt är det svårt att kringgå denna kritik, hur ska demos kunna träffas för att kunna föra samtal, samt, är det realistiskt att varje medborgare får komma till tals? För att detta ideal skulle vara möjligt bör varje samhälle inte ha fler medborgare än en liten by. Vissa teoretiker har påvisat att nya kommunikationskanaler, främst Internet, möjliggör detta. Jag ställer mig dock tveksam till det påståendet. Och vad händer med dem som inte vill delta i det politiska livet? Att demos skulle vilja lägga mer tid på politiska aktiviteter är inte säkert, särskilt om inte alla välkomnas på lika villkor (jmf. SOU 2005:112). Dessutom är det inte säkert att alla får komma till tals lika mycket, hur förhindrar vi den pratglada gentemot den blyga?

Samtidigt finns ett annat problem som inte rör den praktiska utan snarare den teoretiska naturen i den deliberativa demokratin. Som tidigare påvisats är det konsensus som är målet vid allt beslutsfattande. Frågan är dock hur enkelt det är att uppnå konsensus, vi kan göra som Dahl (2005:78 ff. jmf. Lundquist 2001:70) som skiljer på instrumentell och moralisk kunskap⁶. Den instrumentella kunskapen är mer konkret om empiriska ting och tillvägagångssätt där det, åtminstone oftare⁷, finns svar på frågorna. Den moraliska kunskapen har dock, enligt Dahl, inga sanna svar eftersom ingen besitter någon överlägsen moral. Hur ska vi kunna komma överrens i politiska frågor, som ofta behandlar värdefrågor om det önskvärda samhället, när det finns åtskilliga normer om vad som är rätt och fel. Även om Habermas försöker övertyga läsaren om det rationella samtalet och vad det kan förmå i att skapa ett kommunikativt handlande kvarstår min skepsis. Olika partier förfäktar olika samhällsideal eftersom de bygger på värderingar som är väsensskilda. Att i ett samhälle därmed försöka uppnå konsensus i alla de viktiga frågorna torde vara svårt.

---

⁵ En hänvisning till marxismen kan öka förståelsen, ett ideal som inte fungerar i praktiken men som ändå inbjuder till en teoretiskt utmanande diskussion.

⁶ Eller som Lundquist benämner dem, värderationalitet och funktionell rationalitet (2001:70).

⁷ Frågan om säker kunskap skulle i sig kunna utgöra en hel uppsats.

En annan vanlig kritik som ofta framförs mot det deliberativa idealet härrör dels i hur intresserad medborgaren är av det politiska samtalet samt vad det finns för säkerhet att medborgaren inte förleds av en demagog under samtalets gång. I det första fallet brukar mätningar på minskad partitillhörighet framföras samt den politiska apatin som kvällspressen bombarderar medborgarna med. Redan här vill jag dock påvisa en annan, relativt välgrundad ansats som visar på att medborgaren väljer andra alternativ för att göra sin röst hörd. Om definitionen av politisk medvetenhet enbart mäts i medlemsantal hos politiska partier har engagemanget sannerligen minskat de senaste decennierna. Däremot ser vi att medborgare hittar nya kanaler för att engagera sig (jmf. Lewin 1998:32). En uppsjö av olika föreningar och organisationer engagerar människor samtidigt som diskussionsforum på Internet ökar intresset för olika samhällsfrågor. Möjligen med den nackdelen att vi nu engagerar oss i mer specifika frågor, ex. miljön, än det bredare samhällsperspektiv som de politiska partierna erbjuder. Problemet är att det kommunikativa idealet menar att demos bör intressera sig för alla samhällsfrågor inte av enbart en fråga, något som det mer individorienterade liberala perspektivet möjligen kan förfäktas. För det andra, hur kan vi veta att det inte sker någon otillbörlig påtryckning? Habermas själv medger att det strategiska samtalet kan vara dolt, hur ska vi då kunna undgå att hamna under dess inflytande? Eftersom också den liberala teorin utsätts för liknande kritik är det viktigt att gå till botten med detta, därför återkommer jag till det i kapitlet om makt. Här vill jag enbart påpeka det problematiska förhållandet. Det deliberativa idealet kan därmed kanske tydligare påvisa problematiken som de icke-önskvärda partierna genererar, samtidigt som det kvarstår brister i teorin.

2.3 Är teorierna användbara?

Efter den kritik som riktats mot teorierna kan det vara på sin plats att diskutera om teorierna alls går att använda samt, om möjligt, hur de i sådana fall bäst bör användas. Att avfärda teorierna som direkt olämpliga vore att gå för långt. Jag menar, trots flera brister, att de är användbara så länge vi är medvetna om den kritik som riktas mot dem. Om vi börjar med det liberala idealet inser vi att den inkonsekvens som föreligger innebär stora problem, om än inte oövervinnliga.

Det kanske starkaste argumentet *för* den liberala modellen är att ansvar lättare ska kunna utkrävas av politikerna. Om vi kan identifiera en viss politiker som ansvarig för ett beslut måste också politikerna ifråga kunna argumentera för sin sak. Val med jämna mellanrum skapar därmed utmärkta tillfällen för medborgarna att utkräva det ansvar som politikerna är skyldiga. Även om detta försvar har en mer praktiskt än teoretisk natur är det dock en av de primära fördelarna med den liberala demokratin. Individen är kompetent nog att veta sitt eget bästa, vilket hon gör genom att rösta på valdagen, även om det är på ett icke-önskvärt parti. Dessutom kan hon välja att utkräva ansvar gentemot dem som inte följer de demokratiska spelreglerna.

För den teoretiska delen av uppsatsen finns det andra fördelar i teorin. Dels kan vi se att det liberala perspektivet diskuterar hur vi ska bemöta demokratins antagonister. Dahls argumentering är tydlig och stringent. Att dessutom grunda argumenten i normativa värden gör teorin än mer tilltalande. Att, som Dahl förfäktar, påvisa att en demokrati också utvecklar vissa medborgerliga dygder är ett intressant iakttagande som stärker teorin. Att en demokrati skulle förutsätta vissa egenskaper tillhör en mer elitistisk inriktning samt ger en mer statisk syn på de önskvärda egenskaperna och demokratin. Att istället se dem som dynamiska och utvecklande stärker både demos och demokratin. Att Dahl också väljer att fokusera på inkluderingsproblematiken ger teorin än mer tyngd där han menar att alla vuxna bör inkluderas i demokratin genom den starka jämställdhetsprincipen. I förhållande till de icke-önskvärda partierna utgör detta ett kraftfullt instrument.

Även om mycket av kritiken gentemot det deliberativa idealet är befogad finns det dock flera delar som fortfarande gör teorin användbar. För det första kan vi se att samtalet mellan medborgarna, rent praktiskt, är svårt att genomföra samtidigt som det erbjuder flera spännande möjligheter. Ett framväxande offentligt samtal i den demokratiska processen borde vara önskvärt av alla demokratins bundsförvanter. För det andra kan vi se att även om det deliberativa idealet möjligen kan vara svårt att uppnå får det starkt stöd från demokratiutredningens slutbetänkande (SOU 2000:1). Att dessutom argumentera för att öka medvetenheten bland demos gentemot den strategiska kommunikationen ter sig också önskvärt. Att öka den kritiska förmågan och ständigt ifrågasätta rådande "sanningar" är en av huvuduppgifterna för flera samhällseliga institutioner. En annan styrka hos det deliberativa idealet är dess kritik mot rational choice teorin. Den primära kritiken går ut på att rational choice teorin är för enkelspårig för att kunna analysera individernas egentliga preferenser. Att istället för att skala bort individerna till en statistisk massa, med de komplikationer som det medför, vilja se människan som en dynamisk och komplex varelse ger teorin tydlig styrka. Ett annat område som tidigare noterades var den instrumentella vs. den moraliska kunskapen. Där den instrumentella kunde nå fram till vissa sanningar samtidigt som den moraliska inte kunde det. Ett dito konstaterande kräver dock ett visst vetenskapsteoretiskt förhållande som inte alla förfäktar, exempelvis filosoferna Platon, Kant och Peter Singer (2002). Enligt dem finns det vissa objektiva värden, dvs. det finns en objektiv axiologi. Om vi kan acceptera ett sådant konstaterande torde också konsensus tanken vara möjlig.

Därmed finns det både styrkor och svagheter i de två teorierna. Även om flera av nackdelarna innebär tydliga problem för teorierna menar jag att de fortfarande är fullt möjliga att använda. De styrkor som de båda teorierna uppvisar väger klart upp de nackdelar som påvisats. Att dessutom påvisa de för- och nackdelar med teorierna är ett steg i en riktning mot ökad stringens och intersubjektivitet. Men nog om detta, nu är det dags att ge sig i kast med analysen.

3 Den demokratiska makten

Denna uppsats polemiserar med begreppet demokrati på ett lite annorlunda sätt. Under våren har en intensiv debatt följt efter att flera riksdagspartier offentligt tagit debatten med Sverigedemokraterna. Den intensiva debatten till trots saknas det demokratiska perspektivet. Vad som debatteras är hur effektivt det egentligen är att diskutera med icke-önskvärda partier, hjälper eller stjälper det? Huruvida detta bör ses som ett demokratiskt problem eller ej är inget, med ytterst få undantag⁸, som framkommer. Jag menar dock att det finns ett demokratiskt dilemma i att inte resonera kring vilka demokratiska värden som negligeras. Att debatten om det demokratiskt tveksamma i att utesluta vissa partier inte uppkommer kan ha flera anledningar. Jag tycker mig dock se ett smygande maktperspektiv där vissa agendasättare snedvrider debatten mot de oönskade partierna. Därmed är det också viktigt att synliggöra vilka maktstrukturer som påverkar debattklimatet i Sverige för tillfället.

3.1 Makten och härligheten

All politik grundar sig på makt, så även den önskvärda demokratin. Makt inom samhällsvetenskaplig forskning är ett lika spretigt begrepp som demokrati, dvs. det kan betyda nästan vad som helst (jmf. Eriksson & Hettne 2001:9). Vi kan se en utveckling av begreppet från Hans Morgenthau's fokus på militära resurser via Hanna Arendts gemensamma intressen till Steven Lukes tre dimensioner. Något entydigt svar om vad makt är blir därmed lika sannolikt som att demokratiteoretiker skulle samlas kring en gemensam demokratidefinition. Men att begreppet är kontroversiellt och omfångsrikt är inget problem, snarare sporrar det bara de teoretiskt möjligheterna att kunna dra intressanta slutsatser. Ovan har jag påvisat problemområdet samt två demokratiska inriktningar om hur vi kan beakta demokratin. Innan analysen tar vid måste maktbegreppet först utredas för en mer stringent analys.

Maktbegreppet inom den akademiska världen har utvecklats av flera olika teoretiker med olika inriktningar. Dahl, som presenterades i kapitel två, har gjort

---

⁸ Eva Hamilton, VD på SVT, har i P1:s "God morgon, världen!", 2007-04-22, framfört att det finns ett demokratiskt problem att *inte* ta debatten. Liknande förslag har också kommit från tre IMER forskare från Malmö i Sydsvenskan 2007-04-27. Idéhistorikern Ulla Ekström von Essen tillhör också de som påpekar det demokratiska dilemmat, se ex. GP 2007-03-24 och DN Debatt 2006-09-24. Den enda statsvetaren som belyser problematiken är Olof Ruin, se DN Debatt 2007-09-15.

en klassisk studie om makten i New Haven och kunde konstatera att makten över agendan är synnerligen viktig (2005). Därefter har begreppet utvecklats till att inkludera allt fler områden, bl.a. språket och institutioner. En av pionjärerna inom detta forskningsområde är Lukes, numera klassiska, teori om de tre maktdimensionerna. Här kommer Lukes användas för att bringa viss klarhet om hur vi kan beakta problematiken med makten och den dolda agendan. Den första maktdimensionen har en relativt tydlig och öppen struktur, politiker fattar beslut och har därmed makt. Den andra dimensionen hänvisar till vem eller vilka som har förmåga att sätta agendan. Här kan vi således se att både politiker och medierna valt att kringgå den problematik som föreligger, dvs. när demokratin inte behandlar alla partier på ett liknande sätt. Genom att aktivt negligera frågan begränsas därmed medborgarnas förmåga att ta till sig och kunna utvärdera den förda politiken. När både politiker och medier samtidigt väljer att stänga agendan kring en viss fråga, eller parti, blir konsekvensen tämligen effektiv. Detta eftersom både medierna och politikerna är de främsta agendasättare i demokratiska länder.

Lukes tredje dimension komplicerar bilden ytterligare. Denna dimension är både kumulativ och strukturell och omöjliggör förmågan att tänka utanför de rådande ramarna som makten sätter (Lukes 2005:27). Med den tredje maktdimensionen blir den mediala bevakningen, eller snarare brist på bevakning, ett synnerligen allvarligt demokratiskt problem. Att avslöja den reproducerande makten blir därmed avgörande för att stärka demokratin, speciellt i de fall där makten används för att reducera medborgarnas förmåga att tillgodose sina demokratiska intressen. Samtidigt menar Lukes att definitionen av den tredje maktdimensionen ligger i att den är dold, dvs. om den väl avslöjas utgör den ingen tredje dimension längre. Lukes tredje dimension är dock tämligen kontroversiell, hur ska vi kunna studera något som vi inte kan se eller uppleva? Hur kan vi ens veta vilket inflytande den tredje dimensionen utövar samt går det att blottlägga dolda maktstrukturer? Avgörande här blir vilket vetenskapsteoretiskt förhållande läsaren har till ontologin och epistemologin. Om vi väljer att beakta makten utifrån Lukes perspektiv hur bör vi då se på situationen där icke-önskvärda partier negligeras eller t.o.m. utesluts från den politiska arenan? Vi kan se tydliga maktstrukturer från de etablerade partiernas sida, men i vilket syfte? Huruvida icke-önskvärda partier bör inkluderas i den politiska processen eller ej har diskuterats frekvent, särskilt i våras. Huvudsyftet har varit, något som exempelvis Per T Ohlsson förfäktar⁹, att stoppa icke-önskvärda partier från att komma in i riksdagen. Samtidigt förutsätter demokratin att alla människors röster är lika mycket värda och därmed borde det inte spela någon roll vilka åsikter ett parti förfäktar. Att så tydligt motsätta sig icke-önskvärda partier är därmed ett större demokratiskt problem än de åsikter som icke-önskvärda partier står för. Hur bör vi då gå tillväga för att bemöta den behandling som icke-önskvärda partier utsätts för? I den nedanstående analysen visar jag på hur det liberala respektive det deliberativa idealet skulle kunna ställa sig i denna fråga.

---

⁹ Sydsvenskan 2007-09-02

3.2 All makt åt folket?

”All offentlig makt i Sverige utgår från folket [...] [d]en offentliga makten skall utövas med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet” (Sveriges grundlag 1999) så lyder inledningen till Sveriges grundlag, ett synnerligen vackert konstaterande. Men hur ser det egentligen ut, vilken makt har folket och vem är egentligen folket? Denna bild utgår dels från demokratiens etymologiska betydelse, folk och styre, men också från den liberala modellen om att alla vuxna individer både har rösträtt och rätt att själv ställa upp i allmänna val. Att avge sin röst på valdagen är ett av de mest uppenbara bevisen på folkstyret. På valdagen väger din och min likväl som statsministerns eller Carl-Johan Bonniers röster lika mycket, på så sätt är vi alla lika. Samtidigt är de flesta medborgare väl medvetna om att makten skiljer sig åt, alla personer kan omöjligt ha lika mycket makt. Snarare kan vi se en ökad maktkoncentration, både politiskt och medialt (Abramson 1990). Som Dahl visade redan på 60-talet är det inte enbart de som sitter och fattar besluten som har makten utan snarare gäller det att fokusera på vem som sätter agendan för beslutsfattare. Lukes alternativ till detta är än mer dystopiskt, den tredje maktdimensionen genomsyrar samhället så totalt att den är närapå omöjlig att identifiera. Innan vi behandlar Lukes går vi först igenom vem som styr agendan.

Vem som sätter agendan är dock inte speciellt enkelt att uttyda. Jag menar att vi kan identifiera tre olika aktörer: medierna själva, politiker och vad som vagt kan betraktas som folklig opinion. Att peka ut en ensam aktör som agendasättare är dock svårt eftersom det oftast rör sig om en symbios av två eller tre av de ovanstående aktörerna. Ingen av de tre aktörerna är därmed mäktig nog att själv sätta agendan, snarare uppstår ett behov av att agera ömsesidigt. Detta ömsesidiga beroende kan verka problematiskt i form av att ansvarsutkrävandet, centralt i den liberala demokratin, blir otydligt. Å andra sidan kan vi se de tre aktörernas beroendeförhållande som en form av maktdelning à la Montesquieu, dvs. ingen av de tre kan agera utan uppbackning av åtminstone en eller flera av de andra aktörerna. Risken för en alltför koncentrerad makt kan därmed vara avvärd, även om viss maktkoncentration kvarstår. Däremot kan medierna och politiker gemensamt välja att sätta eller, som i denna uppsats fall, begränsa agendan. När detta görs utan demos samtycke är det än mer problematiskt än andra agendasättande konstellationer. Kent Asp skriver i sin kommande bok, delar av den publicerades som debattartikel i Dagens Nyheter¹⁰, om hur medborgarna uppfattar mediernas makt i samhället. Förvånande beskriver Asp att medborgarnas bild av vem som sätter agendan till stor del utgörs av journalistkåren. Journalisterna anses t.o.m. ha större makt än regeringen i frågan om agendan¹¹. När det demokratiska dilemma om Sverigedemokraterna därmed inte belyses i medierna tornar bilden av en demokrati på dekis upp. Att strypa den demokratiska

---

¹⁰ DN, Debatt, 2007-09-22

¹¹ Något som dock motsägs i Fokus nr. 36 ”Sveriges 100 mäktigaste”.

kontrollen för demos är därmed ett synnerligen allvarligt demokratiskt problem. Hur bör vi då gå tillväga för att skapa det ideala tillståndet för demokratin där alla åsikter respekteras och där öppenheten är en av de primära byggstenarna? Med hjälp av de två demokratiidealerna är det möjligt att tydligare skapa förutsättningar för en mer önskvärd demokrati.

3.2.1 Det liberala perspektivet

Om vi först vänder oss till kärnan hos liberalerna, valprocessen, kan vi se att icke-önskvärda partier inte bör utgöra något hot. Med avstamp i Schumpeters elitistiska teori kan vi beakta valet som den process där politikerna konkurrerar med varandra om demos röster. I detta fall bygger teorin på att konkurrensen leder till att de som folket anser vara lämpligast kommer att vinna, dvs. få flest röster. Folket får därmed den regering samt de partier som de förtjänar. Detta förutsätter dock att inte det inte existerar någon dold maktstruktur eftersom demos i sådana fall lätt kan förledas. Om den tredje dimensionen gör sig gällande är det därmed möjligt att påstå att demokratin är en chimär, eftersom demos förleds av dem som utövar den institutionella makten. I fallet icke-önskvärda partier kan vi därmed påstå att demokratin rör sig i fel riktning. Den iver som de etablerade partierna försöker förringa och negligera icke-önskvärda partier är således ett komplext hot mot demokratin.

Samtidigt kan vi beakta Dahl som menade att medborgerliga dygder utvecklas först i en demokrati. Därmed borde demos själva inse vem som bäst kan tillvara ta deras preferenser. Att negligera eller utestänga vissa partier blir därmed inte bara moraliskt tveksamt utan också onödigt. Demos vet själva vad de strävar efter och har tillräcklig kunskap för att själva fatta beslut. Dessa två komponenter, Schumpeters konkurrens och Dahls tilltro till demos, medför att icke-önskvärda partier med tveksamma åsikter inte får tillträde till den politiska makten och debatten. Även om de tillfälligt kan uppnå makt i val bör de inte nå några större framgångar över en bestående tid¹². Om de trots allt skulle etablera sig som ett parti skulle dock begreppet icke-önskvärda tas bort, eftersom de uppenbarligen är önskvärda av demos. Dessutom bör den liberala fåran bejaka den starka jämställdhetsprincipen som Dahl fastslog. Individen är okränkbar och har rätt att själv fatta beslut i frågor som rör henne själv. Det är individen själv som vet hur hennes preferenser bäst kan tillvaratas vilket hon gör på valdagen genom att rösta på det parti som står i bäst korrelation till hennes preferenser. Inkluderingens överordnade värde måste därmed bli vägledande. Utifrån Dahls teori är det därmed uppenbart att demokratin agerar felaktigt i förhållande till demokratiska värden. Den önskvärda demokratin måste, trots allt, bygga på vad demos anser är önskvärt.

---

¹² Ny demokrati är ett bra exempel på uppgång och fall.

3.2.2 Det deliberativa perspektivet

Hur bör då det deliberativa idealet ställa sig till de icke-önskvärda partierna? För det första måste deliberationen styras av det kommunikativa idealet. I fallet med det rådande debattklimatet kan vi påstå att det snarare är en förtäckt strategisk kommunikation, dvs. den formen av kommunikation som är svårast att upptäcka syftet med. Att manipulera och snedvrider debatten skadar dock både själva samtalet men också demokratin. Genom att etablera en demokratisk ordning utifrån det kommunikativa idealet bör bemötandet av alla åsikter kunna respekteras. Samtalet bör leda till att vi gemensamt resonerar oss fram till det mest önskvärda beslutet. En debatt om icke-önskvärda partier bör därmed präglas av större öppenhet och tolerans mot dessa partiers åsikter. Det är viktigt att respektera den demokratiska ordningen med rätten för var och en att fritt yttra sin åsikt utan att för den skull bli utfrysad. Att alla aktörer som är berörda av ett visst beslut skall få delta i deliberationen är därmed centralt (Karlsson 2003:221). Att utestänga vissa åsikter blir därmed förkastligt.

Det deliberativa idealet skulle därmed kraftigt värja sig mot den behandling som icke-önskvärda partier utsätts för. Samtidigt finns det fortfarande ett problem som det deliberativa idealet ställs inför, den objektiva etiken i syfte att uppnå den eftersträvarvärda konsensuspolitiken. Detta återkommer jag till i den avslutande delen av uppsatsen.

3.3 Den önskvärda makten

Ovan har jag påvisat hur två olika ideal bör förhålla sig till icke-önskvärda partier. Den, synnerligen besvärliga, strategi som hitintills förfäktats har inte uppvisat några fördelar. För det första har dess syfte inte uppnåtts, de icke-önskvärda partierna har snarare flyttat fram sina positioner inför nästa val och gick, i föregående val, fram i flera kommuner och landsting. För det andra, formen för negligering och utfrysning stämmer inte överrens med den tolerans och öppenhet som *bör* prägla en demokrati. För det tredje har den debatt som förts inte varit tillfredställande, främst med anledning av dess konformitet. Som jag tidigare påvisat har, med ytterst få undantag, alla debattörer från vänster till höger slagit ner på icke-önskvärda partier. Att ingen reflekterar över de metoder som debatten präglats av är frapperande. Om mediernas roll är att granska makthavare kan vi därmed påstå att medierna själva sällan reflekterar över sin egen roll. För det fjärde bör vi beakta dem som faktiskt röstade på de icke-önskvärda partierna. Genom det sätt som politikerna och medierna fört debatten har dessa individer mer eller mindre stämplat som inkompetenta. Genom att negligera deras åsikter har den starka jämställdhetsprincipen, som både gäller för det liberala och det deliberativa idealet, åsidosatts. I syfte att bejaka grundlagens betydande om respekt för alla människor är det därmed önskvärt att debattera de icke-önskvärda partiernas situation. Samtidigt kan vi se att våra två ideal också innebär vissa problem, kan vi verkligen lita på att demos inte förleds av den institutionella

makten samt kan vi verkligen uppnå konsensus i frågor om vi inte har samma värdegrund? Även om våra två ideal kan hjälpa oss att besvara uppsatsens huvudfråga lyckas de ändå inte uppnå vår förhoppning om att skapa den önskvärda demokratin. Problemet som de två idealen ställs inför i det praktiska förfarandet är maktperspektivet. Hade idealen verkat utan ett ovanpå applicerat maktperspektiv är det möjligt att förhållandet till de icke-önskvärda partierna varit mer demokratiska. Maktperspektivet hjälper oss därmed att bättre förstå varför demokratier är så pass avogt inställda till icke-önskvärda partier.

Även om makten därmed kan öka förståelsen för varför de icke-önskvärda partierna fryses ut finns det inget i analysen som kan legitimera ett sådant agerande. Om all offentlig makt i dagens demokrati utgår från folket skall det inte behöva påpekas att folket inbegriper alla, även Sverigedemokraternas 170 000 sympatisörer, något annat vore befängt. Åtminstone enligt gängse demokratitraditioner, å andra sidan är det möjligt att det politiska etablissemang har en mer elitistisk syn på demokratin. Den syn som Dahl så starkt värjer sig mot men som bland annat förordades av den tidiga liberalen John Stuart Mill. Mill menade att det bör finnas ett visst kompetenskriterium i en demokrati, dels för att begränsa inkompetensen och dels för att begränsa klasstyraniet (Malnes & Midgaard 1998:227) Därigenom förordar han en demokrati med maktperspektiv som kanske inte är så implicit men som dagens politiska etablissemang tycks tilltalas av, om än i mer subtila toner. Regeringsformens högtidliga skrivelse om folkets makt tycks, i fallet med de icke-önskvärda partierna, få stå åt sidan.

4 Den önskvärda demokratin

Demokratin är idag den mest önskvärda formen för politisk styrning. Samtidigt ser vi att vitaliteten i dagens demokrati inte alltid är vad den kanske borde vara. Ovan har jag presenterat och analyserat olika teoretiska infallsvinklar av demokrati och makt för att kunna sammanställa en ordentligt och stringent analys. Nedan kommer först en presentation av de olika infallsvinklarna som jag anser är av stor vikt samt de mer normativa inslagen. Sist kommer jag föra en konstruktiv diskussion med förslag på hur bemötandet av de icke-önskvärda partierna bör ske, dvs. hur vi både kan bemöta partierna och *samtidigt* bibehålla den demokratiska öppenheten. Innan analysen tar vid vill jag bara snabbt redogöra för det empiriska underlaget till uppsatsen.

4.1 En tillbakablick

Sverigedemokraterna fick i det senaste valet 2,9 % av rösterna¹³ i riket och blev betydligt större i vissa kommuner, speciellt i Skåne. Under våren 2007 tog debatten fart om hur Sverigedemokraterna bäst, dvs. för att begränsa deras framfart, skulle bemötas. Taktiken att tysta ner dem ansågs inte längre hållbar varpå, inom loppet av några veckor, Sverigedemokraterna fick debattera med högt uppsatt partifolk från den borgerliga alliansen samt med Socialdemokraternas nya partiledare Mona Sahlin. Under perioden fördes också en intensiv debatt mellan olika partier och debattörer i media. Åsikterna om dess effektivitet, dvs. att försöka desarmera Sverigedemokraterna, gick starkt isär. Debatten huruvida partiet skulle negligeras eller ej rörde sig dock bara ur effektivitetshänsyn. Det demokratiska problemet att stänga ute drygt 170 000 svenskars röster ur debatten framkom ytterst sällan. Att diskutera huruvida det är effektivt eller ej att ta debatten med Sverigedemokraterna är en viktigt fråga, primärt eftersom Sverigedemokraternas hållning till demokratiska värden är tvivelaktiga. Men att nästintill ingen ser det demokratiska problemet av att utestänga vissa delar av demos är, minst sagt, frapperande.

För en ökad stringens kommer jag att ta upp de tre problemområden som jag inledningsvis identifierade. Dessa var dels vilka metoder som användes av de etablerade partierna, dels hur den offentliga debatten såg på dessa metoder samt hur vi bör beakta de personer som röstade fram Sverigedemokraterna.

---

¹³ <http://www.val.se/val/val2006/slutlig/R/rike/ovriga.html>

4.2 Metoden

Metoden som används av de etablerade partierna utgick i hög grad från att negligera Sverigedemokraterna och dess fråga¹⁴. Genom att inte ta debatten eller konfrontera dem skulle de helt enkelt glömmas bort av demos. Vad den politiska eliten ville göra var därmed att stänga agendan för den fråga som Sverigedemokraterna framförde. Genom att använda sig av den makt som agendasättningen medger lyckades också de etablerade partierna utestänga Sverigedemokraterna och därmed en del av demos. Som jag tidigare tog upp är det dock flera parter som sätter agendan varav mediernas roll också bör granskas. Debatten som fortgick under våren fördes också bland journalister och politiska ledarskribenter. En relativt samstämmig bild tornar upp, hur effektivt är det att ta debatten?, är frågan som ställs. Att knappt någon diskuterar det demokratiska dilemma som metoden utgör är frapperande. Om medierna har till uppgift att granska (stats)makten torde någon ha ställt sig frågan om vilken demokratisk betydelse detta innebar. Att så inte är fallet kan kanske enbart analyseras med Lukes tredje maktdimension. De dolda strukturerna i samhället tycks vara så pass fastlåsta att ingen kan, alternativt vågar, ställa sig på tvären.

Samtidigt är metoderna starkt graverande eftersom de, i syfte att försvara demokratiska värden, själva sätter andra demokratiska värden ur spel. Utifrån den externa giltighetsprövning är det två demokratiska värden som ställs mot varandra i ett spel där enbart det ena kan försvaras. Frågan blir om analysen kan göras så enkel? Jag menar att det som tillsynes kan ses som en värdekonflikt egentligen är en konflikt om samma värde, respekten för den andras åsikter. De etablerade partierna vill inte debattera med icke-önskvärda partier eftersom de inte respekterar alla individer lika mycket. Något som utgör en grundtanke i både den starka jämställdhetsprincipen samt i det deliberativa idealet. Men konsekvensen av detta resonemang blir att de etablerade partierna i sin tur inte respekterar personer med icke-önskvärda åsikter. Tanken att försvara en utsatt grupp, i detta fall invandrare, resulterar därmed i att en annan svag grupp, i detta fall Sverigedemokraternas åsiktsfränder, utsätts för icke-demokratiska metoder. Att själv använda de metoder som ens antagonist använder sig av kan inte försvaras. Snarare gäller det att göra som Dahl, påvisa motståndarnas luckor och brister och bygga egna argumentet kring detta, dvs. att bemöta, inte utestänga.

De metoder som använts i syfte att förringa icke-önskvärda partier är därmed inte bara kontraproduktiva utan också gravt ologiska. Valet av metoder har dessvärre inte påverkat den debatt som präglade den politiska våren anno 2007. Om politikerna och medierna själva inser det problematiska i dessa metoder återstår att se. Tills dess får vi hoppas att de graverande metoderna sakta men säkert ersätts med mer demokratiska metoder, dvs. en öppen debatt. Det vore ett steg mot en mer önskvärd demokrati!

---

¹⁴ Notera singular eftersom partiet i mångt och mycket bör beaktas som ett enfrågeparti.

4.3 Debatten

Den debatt som fördes i våras visade både på demokratins styrkor men också på dess svagheter. För det första kan vi se att Sverigedemokraterna till sist fick ett medialt genombrott där partiledaren Jimmie Åkesson debatterade med Erik Ullenhag, Per Schlingmann och sist med Mona Sahlin. Att därmed visa att de andra politiska partierna vågade ta debatten tycktes stämma. Relativt snabbt efter att Sverigedemokraterna fick sitt mediala genombrott började de dock åter stängas ute från den politiska scenen¹⁵. Oavsett Sverigedemokraternas genomslag i medierna är det mer intressanta hur debatten fördes och vilka åsikter som framfördes.

Ett tidigt exempel på detta är den tidigare talmannen Tage G. Petterssons debattartikel¹⁶. I artikeln förfäktas att negligeringen av Sverigedemokraterna har misslyckats i och med partiets valframgångar. Att negligeringen skapar demokratiska problem tycks dock inte vara fallet, snarare handlar det om att hitta en ny strategi för att stoppa Sverigedemokraterna i nästa val. Det är anmärkningsvärt att en f.d. talman inte reagerar på det demokratiska problem som uppkommer om man väljer att behandla icke-önskvärda partier annorlunda än andra partier. Därpå följde en rad liknande debattartiklar av både politiker och journalister, alla med liknande åsikter: Sverigedemokraterna måste stoppas och hitintills har taktiken misslyckats. En annan vanlig åsikt hos ledarskribenterna tyckts vara att Sverigedemokraterna helt enkelt inte är något vanligt parti utan främst företräds av ”skuldtyngda, brottsbelastade, som inte klara av att uppfylla sina åtaganden i kommunerna”¹⁷. Även riksdagspartiernas partisekreterare tycks dela denna åsikt. Exempelvis förordar den borgerliga alliansen att den nya grundlagsutredningen bör titta på hur kommuner och landsting bör kunna utlysa nyval om misshagliga partier försvårar den politiska processen¹⁸. Att därmed ändra de konstitutionella spelreglerna i syfte att begränsa ett specifikt parti är skrämmande. Istället för att söka sina argument hos tydliga demokratiska värden ser det mer ut som om det vore Mills elitistiska demokratisyn som får styra. Dessbättre hittar vi några ljuspunkter, Ulf Nilsson i Expressen skrev: ”I en demokrati måste vi genomlysa och avslöja [...] Att tuga ihjäl är föraktligt”¹⁹. Eller Olof Ruin som ställer sig i polemik med alliansens partisekreterare och menar att ”[r]egler skall naturligtvis inte ändras för att man tycker illa om något parti som en del medborgare i allmänna val ändå gett sitt stöd till”²⁰.

Men Nilsson får ändå sägas tillhöra den upplysta minoriteten inom journalistkåren som vågar stå emot det kompakta föraktet mot

---

¹⁵ Mona Sahlin sade efter sin debatt med Jimmie Åkesson: ”För mig känns det just nu som en engångsföreteelse”, DN 2007-04-20

¹⁶ Sydsvenskan, Debatt 2007-02-25

¹⁷ DN, Ledare, 2007-05-21

¹⁸ DN, Debatt 2007-08-17

¹⁹ Expressen, Ledare, 2007-04-17

²⁰ DN, Debatt, 2007-09-15

Sverigedemokraterna. Samtidigt som Ruin är en av få akademiker som problematiserar förhållandet mellan Sverigedemokraterna och demokratin. Att enbart påvisa Sverigedemokraternas grumliga åsikter räcker inte så länge journalisternas och politikernas egna åsikter gentemot Sverigedemokraterna är lika grumliga. En invändning mot detta skulle kunna vara att ledaråsikter oftast har en viss partitillhörighet och därmed bör invända mot all partier med andra åsikter. Å andra sidan är de åsikter som framförs ofta hämtade ur demokratiska resonemang, där tydliga åsikter om yttrandefrihet och tolerans präglar debatten. Ett slående exempel hittar vi i en ledare från Sydsvenskan där de skriver, angående kampanjen ”Bevara äktenskapet”: ”deras åsikter, hur unkna de än kan vara, måste rimligtvis få föras fram”²¹. Därmed tycks ledare åberopa sina åsikter i en ödmjuk tolerans, även gentemot icke-önskvärda organisationer. Frågan är dock om ledaren hade varit lika tolerant om Sverigedemokraterna haft en liknande reklamkampanj i Stockholms tunnelbana?

En annan konsekvens av detta blir att icke-önskvärda partier kan åberopa sin förtrycka och utsatta situation i syfte att locka fler röster. Exempelvis kan vi se att Sverigedemokraterna försöker plocka poäng på sin utsatta situation, de skriver i en debattartikel att: ”i en demokrati vinner man val genom att övertyga väljarna om att de egna ståndpunkterna är de rätta [...] Man skaffar sig inte fördelar inför kommande val genom lagstiftning”²². Apropå de borgerliga partisekreterarnas förslag att förenkla processen för att utlysa nyval. Oavsett vad man tycker om Sverigedemokraternas åsikter har de rätt i detta. Att ändra spelreglerna i syfte att stänga ute, eller åtminstone försvåra för, ett demokratiskt parti vore tämligen allvarligt.

Därmed lyckas de icke-önskvärda partierna vända motståndet mot dem till att belysa deras utsatta situation, vilket kan ge dem än fler sympatisörer. Om syftet med att tåga ihjäl dem varit att försöka minska de icke-önskvärda partierna inflytande har detta radikalt misslyckats. Det är dags att våga ta en verklig debatt med de icke-önskvärda partierna. Det är enbart därmed som deras grumliga värderingar kan belysas, samtidigt som demokratin försvaras på ett genuint sätt. I den önskvärda demokratin bör debattklimatet eftersträva en mer öppen och tolerant hållning till politiska motståndare, oavsett vilka åsikter som förfäktas.

4.4 Demos

Det sista perspektivet av problematiken om hur vi bör bemöta icke-önskvärda partier har sin grund i hur vi bemöter demos. Genom de metoder som används och i relation till den debatt som blossade upp i våras har demos fått utstå mer än vad som är önskvärt i en demokrati. På valdagen är vi alla lika, alla röster väger lika mycket säger både den liberala och den deliberativa teorin. Trots detta tycks det

---

²¹ Sydsvenskan, Ledare 2007-10-26

²² Aftonbladet, Debatt 2007-08-23

som om de som röstar på icke-önskvärda partier inte har samma värde. Demos blir därmed uppdelat i ett a-lag som röstar på de etablerade partierna och ett b-lag som röstar på icke-önskvärda partier. En sådan uppdelning strider mot allt vad en demokrati står för. Den starka jämställdhetsprincipen som Dahl så tydligt förfäktade raderas genom denna uppdelning. Dahl menade att ”alla vuxna är tillräckligt kvalificerade att styra sig själva” (2005:151). Om vi nu väljer att bortse från detta, själva kärnan i en demokrati, har vi också gravt åsidosatt demokratin. Även om en dito uppdelning inte är själva syftet med metoderna och den debatt som förts blir det den logiska konsekvensen av det. Men att på detta sätt skapa en uppdelning av demos strider mot allt förnuft och allt som en demokrati står för. Att ställa 170 000 av Sveriges väljarkår i skamvrån bara för att dem röstat på ”fel” parti är synnerligen allvarligt. En uppdelning av a- och b-demos gynnar varken demokratin eller demos.

Trots detta tycks taktiken att frysa ut Sverigedemokraterna fortsätta, samtidigt som den offentliga debatten inte tar fasta på detta synnerligen allvarliga problem. Hur bör vi då bemöta icke-önskvärda åsikter? Svaret är relativt enkelt, åtminstone inledningsvis. I ett öppet och demokratiskt samhälle bör alla åsikter mötas med största respekt. Att avvärja och negligera ett specifikt parti som Sverigedemokraterna är därmed förkastligt. I den önskvärda demokratin bör alla medborgare bemötas med samma respekt.

4.5 Om den önskvärda demokratin

Hur bör vi då handla i förhållande till icke-önskvärda partier? De två demokratiteorierna förmedlar olika idealbilder samtidigt som maktperspektivet både påvisar dynamiken samt hur demokratin tycks fungera i praktiken. Genom att kombinera idealbilderna med makten är det möjligt att visa på flera olika perspektiv. För att reda ut den normativa frågeställningen som väglett uppsatsen är det på sin plats med en avslutande teoretisk diskussion.

Som tidigare noterades finns det åtskilliga problem kvar för att lösa frågan om den önskvärda demokratin. Varken den liberala eller den deliberativa teorin kunde ge oss några fullständigt tillfredställande svar. Detta gäller åtminstone om vi granskar teorierna kritiskt samt utifrån ett maktperspektiv. Den liberala teorin står och faller med vår tilltro till individens förmåga att skärskåda makten. Samtidigt tycks det deliberativa idealet ha problem att skapa konsensus i ett samhälle med olika värdegrunder.

Väljer vi att beakta individen i förhållande till Dahls version av den liberala teorin hyser han en synnerligen stark tilltro till hennes förmåga att skärskåda olika intressen. Individen vet alltid själv vad som är bäst för henne. Samtidigt säger maktperspektivet att individen i allt större utsträckning hindras från att se hur makten egentligen gestaltas. Platons grottnikelse kan illustrera Lukes teori. Individerna tycks leva i grottan där vi enbart ser skuggbilder av verkligheten, utan att vara medvetna om att det är just skuggbilder. Detta samtidigt som enbart de mest upplysta kan krypa ut ur grottan och beskåda det verkliga samhället och

förstå hur makten förblindar dem som är kvar i grottan. Att i ett sådant samhälle låta demos rösta utifrån vad de tror sig veta om verkligheten är tämligen problematiskt. Frågan är om denna tolkning kan legitimera ett elitstyre? Exempelvis utgick Mills argument ifrån ett liknande resonemang om individens oförmåga att skärskåda olika intressen. Om bara några få har grepp om den institutionaliserande makten bör kanske de mest lämpade individerna styra. Samtidigt är det kanske troligt att de som kan beakta, alternativt tillhör, den tredje maktdimensionen själva drar nytta av den. Samma problem uppstår hos det deliberativa idealet, hur vet vi att deliberationen inte är strategisk? Samtidigt måste en demokrati hysa tilltro till sina medborgare. Oavsett vad olika maktdimensioner kan producera för slöjor av okunnighet är tilltron till demos avgörande. Anser vi att makten komprometterar demokratin är det inte demos vi bör akta oss för utan istället ägna all kraft åt att blottlägga makten. I fallet med de icke-önskvärda partierna tycks dock allt för få ha genomskådat det demokratiska problemet och därmed makten. Att dock vika sig inför institutionaliserade maktdimensioner är inget alternativ, folket utgör den demokratiska grundkraften. Därmed gäller det att sätta tilltron till att samhällsdygderna utvecklas hos befolkningen. Genom att befolkningen utvecklar sina dygder kan kanske den institutionaliserade makten hållas tillbaka.

Det andra huvudproblemet handlar om den etiska konsekvensen. Hur ska vi kunna uppnå konsensus om vi inte ens delar samma värdegrund? Politik bottnar i demos skilda uppfattningar om vad som utgör ett gott samhälle, därmed torde det vara synnerligen svårt att uppnå konsensus i just dessa frågor. Eriksen och Weigård skriver om det deliberativa idealet: "[f]ör att *enighet* ska komma tillstånd krävs förutom sanning och sanningsenlighet också att aktörerna kan ha samma syn på handlingens *normativa riktighet*" (2000:60). Om jag anser att frågan om hur Sverigedemokraterna behandlas av andra partier är viktig kan jag välja att skriva en uppsats om detta. Samtidigt har jag svårt att tro att de som inte delar min värdegrund skulle hålla med mig, oavsett om det transformativa idealet styr deliberationen.

Så, vart leder oss denna diskussion? Hur bör vi förhålla oss till icke-önskvärda partier? Den större frågan i detta sammanhang kan likställas med frågan om den önskvärda demokratin, hur ser den ut, vad bör vägleda en dito demokrati och är det möjligt att nå dit? Beaktar vi hur icke-önskvärda partier har behandlats tycks demokratin i dag undergå en "extreme make over" där allt icke-önskvärt skyfflas åt sidan. Samtidigt tycks skillnaden mellan teori och praktik vidgas. Svenska partier talar vördnadsfullt om demokratin samtidigt som de själva har svårt att leva upp till idealet i det praktiska handlandet. Den normativa frågan bör slutligen få både ett normativt och ett konstruktivt svar.

I syfte att klargöra en del av den normativa problematiken måste vi först begrunda några aspekter av analysen. För det första, vilket värde är det som står på spel²³? DeWiel skriver: "[d]emocracy is an irresolvable contest of priorities among common values" (2000:3, jmf. Badersten 2006:27)). Beroende på vilket

---

²³ Med hänvisning till "givet att-analysen".

värdet som förfäktas påverkar det vår demokratisyn, det låter rimligt. Men som jag tidigare antytt tror jag att DeWiel delvis har fel. Oavsett vilket ideal vi eftersträvar finns det några värden som alltid står överst. Den klassiska värdekonflikten ger således inget tillfredställande svar eftersom det är liknande värden som båda idealen förfäktar. Exempel på sådana värden är öppenhet, tolerans och alla individers rätt att själv delta i beslut som påverkar henne. Samtidigt ser vi att de icke-önskvärda partierna inte alltid accepterar dessa värden, varpå det politiska etablissemangen anser sig kunna sätta sig över dessa värden. I syfte att beskydda demokratiska grundvärden kan dessa värden tillfälligt sättas ur spel. Här kommer den normativa logiken in, *hur* argumenterar vi för det värde som vi anser oss stå över? Den svenska våren anno 2007 präglas således av ett tydligt konsekvensetiskt perspektiv, ändamålen helgar medlen. Samtidigt kan vi se att hur-frågan också går att använda utifrån den mer rigida pliktetiken, ett värde som försvaras får aldrig själv sättas ur spel, inte ens tillfälligt (Tännsjö 2003). Dahl för ett tydligt pliktetiskt argument, den starka jämställdhetsprincipen är inte förhandlingsbar. Även Habermas tycks argumentera mer pliktetiskt för den deliberativa demokratin. Utifrån pliktetiken är det således inte acceptabelt att kringgå vissa värden. Kan vi därmed säga att det är den normativa logiken som styr det politiska utfallet? Troligtvis räcker inte detta för att förstå varför partierna agerar som de gör. Även om hur-frågan är till stor hjälp i syfte att förklara skillnaden mellan teori och praktik.

Utöver vilket värde, samt hur det bäst förfäktas, kan vi nämligen komplicera bilden än mer. Badersten (2006:34) menar att det finns en tredje dimension av etiska debatter som grundar sig på subjektet, dvs. att det finns olika moraliska regler att förhålla sig till beroende på om det är en grupp eller en individ. Även om gruppetiken är väl så intressant (se ex. Niebuhr 2001) vill jag peka på en fjärde skillnad, ett problem som rör sig kring axiologi. Tidigare i uppsatsen noterades att den moraliska och instrumentella kunskapen bygger på olika principer. Frågan rör huruvida värdeepistemologin är objektiv eller subjektiv, dvs. kan vi nå någon kunskap om värdefrågor? Bland annat Platon (1993) förfäktade den objektiva värdeepistemologins överhöghet medan t.ex. Dahl (2005:106) och Lundquist förfäktar den negativa. Beroende på vilken position vi tar i denna debatt påverkar det hur vi förhåller oss till den önskvärda demokratin. Att Dahl förfäktar den subjektiva etikens suveränitet är kanske inte förvånande med tanke på hans motstånd mot elitismen. Med en subjektiv epistemologi finns det inget objektivt rätt och fel varför individen själv kan bestämma vad som är rätt för henne. De flesta liberaler skulle säkerligen hålla med. Det deliberativa idealet ställer däremot till vissa problem. Som Eriksen och Weigård visade tycks det deliberativa idealet förutsätta en gemensam värdegrund för att kunna uppnå idealet av konsensus. Men tilltron till den objektiva epistemologin skapar också demokratiska förhinder för det deliberativa idealet. Om det finns en objektiv moral, varför bör då inte de mest lämpade styra, dvs. skapa en form av elitokrati? En anledning till att demokratin lyckas vinna gehör beror ofta på att den etiska kunskapen om vad som är rätt och fel inte har några sanningar varpå alla vuxna bör ha rösträtt. Eliten behövs för att ta hand om de praktiska frågorna, men när det väl gäller vilka mål demokratin har är det upp till varje vuxen individ att vara med

och bestämma. Om vi nu anlägger ett objektivt perspektiv försvinner uppdelningen mellan moralisk och instrumentell kunskap. Icke-demokratiska ledare brukar ofta försvara sig själva med att de vet folket bästa, dvs. den objektiva kunskapen ger dem rätt att styra utan folkets inblandning. Leder det konsensusvurmande deliberativa idealet bort från demokratin? Accepterar vi den ovanstående analysen är det mycket möjligt att så är fallet. Det som kanske initialt antogs vara den mest lämpliga strategin gentemot icke-önskvärda partier, dvs. att samtala med dem, ter sig nu i annan dager. Men att avsluta uppsatsen här är fel. Vi kan nämligen beakta den objektiva epistemologin utifrån ett delvis annat perspektiv. Den objektiva epistemologin medger en objektiv syn i etiska frågor. Däremot är det inte säkert att den tillhandahåller den objektiva etiken synlig. Redan Kant menade att det finns en moralisk lag nedärvd hos alla människor. Den objektiva moralen finns därmed subtilt inbäddade hos människan. Utifrån våra intentioner, dvs. den subtilt objektiva etiken, kan vi resonera oss fram till vad som är rätt och fel i vardagssituationer. Samtidigt är det möjligt att den objektiva etiken leder oss till olika målsättningar för demokratin och detta beroende på vår sociokulturella bakgrund. Även om själva etiken är konstant kan individens tolkning variera. Ett sätt att beakta detta är att analysera olika samhällen ur ett historiskt perspektiv där vi kan finna olika värden som betonas vid olika historiska tidsperioder. Samtidigt är det möjligt att öppenheten och toleransen, som både Dahl och Habermas eftersträvade, utgör objektiva värden. Att demokratin är så pass önskvärd kan därmed bero på denna gemensamma värdegrund. Om så är fallet gäller det att omsätta teorin till praktiskt handlande.

4.6 Från teori till praktik

I denna uppsats har jag presenterat och analyserat hur en demokrati förhåller sig till, vad jag kallat, icke-önskvärda partier. Även om jag valt att hålla den teoretiska ambitionen relativt abstrakt har mitt empiriska material utgått från hur det ser ut i Sverige. Sverigedemokraternas allt mer framflyttade positioner i svensk politik skapar både oro och undran. För att bekämpa partiet och dess åsikter har tvivelaktiga metoder använts mot ett demokratiskt parti. Samtidigt har vi sett att reaktionerna från medier och demos i allmänhet inte varit speciellt hårda i sin kritik av de etablerade partiernas taktik. Tvärtom har åtminstone medierna själva eldat på debatten, utan att kritiskt reflektera över situationen. Snarare har metoderna primärt diskuterats utifrån hur effektiva de varit i förhållande till att försöka stoppa Sverigedemokraternas framfart.

En avslutande fråga som vi kan ställa oss är därmed hur önskvärd demokratin egentligen är? Till vilket pris är vi beredda att försvara den? Som Voltaire sade²⁴: jag delar inte dina åsikter men jag är beredd att dö för din rätt att framföra dem. Ett påstående som både demokratiidealen skulle argumentera för. Dessvärre tycks det

---

²⁴ Egentligen första gången nedskrivet i en biografi om Voltaire av Evelyn Beatrice Hall

vara svårt för detta motto att löpa fullt ut, åtminstone i praktiken. Om en individ eller ett parti uttrycker osmakliga åsikter tycks både politiker och journalister vara rörande överrens om att dem måste stoppas, oavsett hur och vilka konsekvenser detta får. I detta fall tycks ändamålen helga medlen, ett konstaterande som ofta innebär svåra etiska övervägningar.

Hur önskvärd är demokratin? Även om frågan kan påstås vara absurd, de allra flesta anser att demokratin är det mest önskvärda styrelseskicket, har jag visat att det finns fog för att ställa frågan. Vilket värde bör styra vår demokrati? Oavsett om vi väljer det liberala eller det deliberativa perspektivet säger oss båda att individen har rätt att uttrycka sin åsikt. Toleransen, yttrandefriheten och öppenheten är grundvärden som demokratin vilar på, oavsett teori. Om vi inte vill erkänna detta är det kanske inte längre en demokrati som är önskvärd, utan ett samhälle med distinkta gränser för vad som är politiskt korrekt. Detta skulle dock vara mycket beklagligt, som Carl Rudbeck frågar sig: "[v]ad är det för vits att ha en yttrandefrihet som bara omfattar sådant som alla kan hålla med om?"²⁵. Därmed är det inte bara värdet som styr demokratin utan också hur vi vill förfäktat detta värde. Är det genom Kants mer rigorösa pliktetik eller genom den mer tillåtande utilitarismen som demokratin ska försvaras med? Svaret på den frågan får stora konsekvenser för hur vi uppfattar demokratin men också för hur vi vill försvara demokratin.

Var finns den önskvärda demokratin? En önskvärd demokrati kan endast befinna sig i ett idealtillstånd. Vad finns det då för poäng att ägna en hel uppsats åt ett ideal som befinner sig långt från det faktiska politiska livet? Den främsta poängen grundar sig i en önskan om ett mer demokratiskt samhälle. Problemet är dock att teorier enbart utgörs av "tankemässiga abstraktioner av verkligheten" (Lundquist 2000:65). Vad som argumenteras på det teoretiska planet blir därmed svårt att omsätta till praktiskt handlande. Även om den önskvärda demokratin är en utopi bör demokratiska problem alltid diskuteras för att vidmakthålla dynamiken. Fallet med de icke-önskvärda partierna utgör mitt exempel på denna problematik. Oavsett vad vi anser om deras åsikter bör vi själva inte våldföra oss mot det demokratiska ideal som vi påstår oss försvara. De demokratiska värdena är så pass värdefulla att vi omöjligt kan kringgå dem i jakten på demokratins antagonister.

---

²⁵ Sydsvenskan, Brännpunkt, 2007-09-17.

Referenser

- Abramson, Jeffrey, 1990. "Four Criticism of Press Ethics" i Lichtenberg, Judith (red.) *Democracy and the Mass Media*. Cambridge: Cambridge University Press
- Aftonbladet
- Arvidsson, Malin, 1998 "Demokrati som liberalismens fånge" i Hydén, Göran (red.) *Demokratisering i tredje världen*. Lund: Studentlitteratur.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod: Att studera det önskvärda*. Lund: Studentlitteratur.
- Beetham, David, 1993. "Liberal Democracy and the Limits of Democratization" i Held, David (red.) *Prospects of Democracy . North, South, East, West*. Cambridge: Polity Press.
- Bergström, Göran och Boréus, Kristina, 2000. *Textens mening och makt – metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Berlin, Isaiah, 2006. "Two Concepts of Liberty" i Goodin, Robert & Pettit, Philip (eds.) *Contemporary Political Philosophy*. Oxford: Blackwell Publishing Ltd.
- Bobbio, Norberto, 1994. *Liberalism och demokrati*. Göteborg: Daidalos.
- Carter, April & Stokes, Geoffrey, 2002. *Political Theory Today*. Cambridge: Polity Press
- Dagens Nyheter
- Dahl, Robert, 2005. *Who Governs?* London: Yale University Press
- Dahl, Robert, 2005. *Demokratin och dess antagonister*. Stockholm: Ordfront.
- Demokratirådets rapport 1998. *Demokrati och medborgarskap*. Stockholm: SNS-Förlag
- DeWiel, Boris, 2000. *Democracy – A History of Ideas*. Vancouver: University of British Columbia Press.
- Dryzek, John, 2000. *Deliberative Democracy and Beyond: Liberals, Critics and Contestations*. Oxford: Oxford University Press
- Eriksen, Erik Oddvar & Weigård, Jarle, 2000. *Habermas politiska teori*. Lund: Studentlitteratur
- Eriksson, Leif - Björn Hettne (reds.), 2001. *Makt och Internationella Relationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wängnerud, Lena, 2005. *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts Juridik AB
- Expressen
- Fokus
- Fukuyama, Francis, 1993. *The End of History and the Last Man*. London: Penguin Books Ltd.
- Göteborgs Posten

- Hansson, Sven Ove, 1992. "Introduktion" i *Idéer om demokrati – Volym 5 i Tidens idéserie*. Stockholm: Tidens förlag.
- Held, David, 1993. *Models of Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Held, David, 1995. *Cosmopolitan Democracy*. Cambridge: Polity Press.
- Hobbes, Thomas, 2004. *Leviathan*. Göteborg: Daidalos
- Huntington, Samuel, 1991. *The Third Wave: Democratization in the late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press
- Jodal, Ola, 2003. "Fem frågetecken för den deliberativa teorin" i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen, *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB.
- Karlsson, Christer, 2003. "Den deliberativa drömmen och politisk praktik" i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen, *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB.
- Kemdal Blom, Anna, 2003. "Attributioner och demokratiska dygder" i Gilljam, Mikael & Hermansson, Jörgen, *Demokratins mekanismer*. Malmö: Liber AB
- Kymlicka, Will, 1999. *Modern politisk filosofi – en introduktion*. Nora: Nya Doxa
- Lewin, Leif, 1998. *Bråka inte! – Om vår tids demokratisyn*. Stockholm: SNS-förlag
- Lodén, Anna-Lena, SOU 1999:10: "Bemötandet av främlingsfientliga och populistiska partier i kommuner och landsting" s. 157-200.
- Lukes, Steven, 2005. *Power. A Radical View*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lundquist, Lennart, 2000. *Det vetenskapliga studiet av politik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundquist, Lennart, 2001. *Medborgardemokratin och eliterna*. Lund: Studentlitteratur.
- Malnes, Raino & Midgaard, Knut, 1998. *De politiska idéernas historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Marsh, David & Furlong, Paul, 2002. "A Skin not a Sweater" i Marsh, David & Stoker, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*. New York: Palgrave MacMillan
- Niebuhr, Reinhold, 2001. *Moral Man & Immoral Society – A Study in Ethics and Politics*. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Parry, Geraint & Moyser, George, 1994. "More Participation, More Democracy" i Beetham, David *Defining and Measuring Democracy*. London: SAGE Publications Ltd.
- Platon, 1993. *Staten*. Nora: Bokförlaget Nya Doxa
- Premfors, Rune, 2000. *Den starka demokratin*. Stockholm: Atlas
- Premfors, Rune & Roth, Klas, 2004. "En demokratisyn och ett forskningsfält" i Premfors, Rune & Roth, Klas *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Rawls, John, 1972. *A Theory of Justice*. Oxford: Clarendon
- Reinikainen, Jouni & Reitberger, Magnus, 2004. "Kritiken av deliberativ demokrati" i Premfors, Rune & Roth, Klas *Deliberativ demokrati*. Lund: Studentlitteratur.
- Schumpeter, Joseph, 1992. *Capitalism, Socialism and Democracy*. London: Routledge
- Singer, Peter, 2002. *Praktisk etik*. Stockholm: Thales

- Sjölin, Mats, 2000. "Massmedier och opinionsbildning" i Sannerstedt, Anders & Jerneck, Magnus *Den moderna demokratins problem*. Lund: Studentlitteratur
- SOU 1999:77 *Demokrati och medborgarskap*.
- SOU 1999:83 *Globalisering*.
- SOU 2000:1 *En uthållig demokrati!*
- SOU 2005:112 *Demokrati på svenska? Om strukturell diskriminering och politiskt deltagande*.
- Spektorowski, Alberto, 1997. "The Ideological Challenge from the 'New Right'" i Shain, Yossi & Klieman, Aharon (eds.) *Democracy: the Challenges Ahead*. London: Macmillan Press.
- Sveriges grundlagar*, 1999
- Sveriges Radio P1
- Sydsvenskan
- Tännsjö, Torbjörn, 2003. *Grundbok i normativ etik*. Stockholm: Thales.
- Verbas, Sidney & Nie, Norman, 1972. *Participation in America – Political democracy and Social Equality*. New York: Harper & Row Publishers.
- Ward, Hugh, 2002. "Rational Choice" i Marsh, David & Stoker, Gerry, *Theory and Methods in Political Science*. New York: Palgrave MacMillan
- Weale, Albert, 1999. *Democracy*. London: MacMillan Press Ltd.